

OHLÉDNUTÍ ZA PADESÁTI ROČNÍKY SBORNÍKU SLOVÁCKO

Josef Jančář, Uherské Hradiště

Uherské Hradiště se v době první republiky stalo přirozeným kulturním střediskem Slovácka. Učitelé, lékaři, právníci a úředníci Zemské nemocnice, Krajského soudu, gymnázia a dalších škol a úřadů, vytvářeli prostředí pro nejrůznější kulturní aktivity. K nim patřila i činnost Slováckého muzea (Jančář, 1964). Když v roce 1939 museli Češi odejít ze Slovenska, týkalo se to i docenta Antonína Václavíka. Této situace využilo Slovácké muzeum k tomu, aby jej získala pro činnost muzea, jak o tom svědčí žádost, zasláná ministerstvu kultury 14. 12. 1939. Píše se v ní: „...*Sbírký Slováckého muzea přímo volají po tom, aby při muzeu byl vybudován studijní ústav lidové kultury na Mor. Slovácku. K vědecké organizaci takového ústavu bylo by třeba, aby mu byl postaven v čelo vědecký pracovník tohoto oboru... Městská rada i kuratorium Slováckého muzea prosí proto vysoké ministerstvo kultury, by p. docent A. Václavík byl na náklad státu, pokud možno co nejdříve, přidělen do našeho muzea, aby ... položil základy k vybudování výše zmíněného studijního ústavu lidové kultury...*“ Antonín Václavík v průběhu druhé světové války vykonal v muzeu pozoruhodnou práci, ale k založení Slováckého studijního ústavu došlo až po druhé světové válce.

Přípravný výbor zmíněného studijního ústavu, ustavený v roce 1947, tvořili archeolog PhDr. Vilém Hrubý, historik a archivář PhDr. Antonín Gába, knihovník a spisovatel Bedřich Beneš Buchlovan, učitel, sběratel a pozdější ředitel muzea Josef H. Štěrba, Josef Pospíšil, redaktor Vlastivědného sborníku uherskohradištského, který měl být tiskovým orgánem připravovaného studijního ústavu, a další osobnosti. S politickými změnami po komunistickém převratu se však měnila i kulturní politika státu, který pod svoji ideologickou kuratelou začlenil i muzejní a osvětovou činnost. Vlastivědný sborník nahradily od roku 1950 Informační zprávy Slováckého studijního ústavu, které však v roce 1952 zanikly spolu se záměrem vybudování studijního ústavu (Jančář, 1964, 20).

Slovácké muzeum se od roku 1954 stalo organizací přímo řízenou Okresním národním výborem. V souladu s probíhající profesionalizací muzejní sítě byl v roce 1955 přijat do funkce ředitele muzea historik umění PhDr. Vilém Jůza. Dosavadní všeobjímající program muzea byl v rozporu s jeho vysokoškolskou specializací, a proto navrhl řídicímu ONV přijat další odborné pracovníky: etnografa a archeologa. V roce 1958 se mu podařilo získat potřebný mzdový fond a na místo etnografa byl přijat PhDr. Josef Jančář. Ten už od dob studií v semináři profesora A. Václavíka uvažoval o vydávání národopisného periodika pro Slovácko. Po svém nástupu se dohodl s ředitelem V. Jůzou, že budou vydávat čtvrtletně vlastivědný sborníček Slovácko, který začal vycházet v roce 1959. Na přebalu prvního ročníku redaktoři napsali: „*Sborníkem prací, materiálů a zpráv Slovácko, chtěli bychom odstranit závažný nedostatek ve vlastivědné práci na jihovýchodní Moravě. Naší snahou je nahradit tímto neperiodickým sborníkem dřívější vlastivědné časopisy, povzbudit regionální vlastivědnou činnost vytvořením publikačních možností, a umožnit nejširší veřejnosti seznámit se s jejími výsledky na Slovácku v oblasti společenských věd... Věříme, že tento skromný počátek naší práce nalezne u veřejnosti pochopení, které by umožnilo budoucí větší obsahovou bohatost sborníku a jeho náročnější úpravu.*“ Kolem takto uspořádaného sborníku se brzy podařilo soustředit odborné pracovníky z oboru historie, historie umění, etnografie i archeologie. J. Jančář se při přípravě sborníku chtěl opírat o pomoc prof. A. Václavíka, avšak už v druhém čísle prvního ročníku publikoval zároveň s nekrologem Václavíkovu poslední studii, věnovanou problematice lidového umění (Václavík, 1959). První dva ročníky vyšly v sešitech formátu A5 s obalem akad. malíře Vladislava Vaculky.

V roce 1961 vyšel třetí ročník Slovácka už v novém formátu B5. Zároveň byla vytvořena redakční rada, a ve snaze o větší podporu regionu byli vedle odborných pracovníků filosofické fakulty B. Čerešňáka, V. Frolce, D. Holého a historika umění J. Petrů, přizváni

do redakční rady i inspektoři odborů kultury Otakar Horký (ONV Uh. Hradiště), Tibor Jánoš (ONV Břeclav) a Josef Pešek (ONV Hodonín). Na počátku šedesátých let došlo k několika změnám v organizaci práce muzea: podařilo se získat prostředky na rekonstrukci objektu barokní budovy bývalé zbrojnice v Otakarově ulici na galerii výtvarného umění, a Josef Jančář přešel do nově budovaného výzkumného oddělení Oblastního střediska Ústředí lidové umělecké výroby v Uherském Hradišti. Na jeho místo byl přijat absolvent národopisu a inspektor kultury ONV Hodonín Josef Pešek, který v době, kdy V. Jůza dokončoval odborně i technicky náročnou přípravu otevření Galerie Slováckého muzea, nezvládl plánovanou přípravu nové národopisné expozice muzea, ani vydání dalšího ročníku Slovácka.

Za této situace v souvislosti s mnoha tehdejšími politickými i osobními zájmy se objevily úvahy o přenesení muzejních sbírek z budovy ve Smetanových sadech do nově vybudované galerie. Budova muzea ve Smetanových sadech se měla uvolnit pro Dům pionýrů a mládeže. Za této situace, z iniciativy inspektora odboru kultury Otakara Horkého, byl počátkem roku 1964 jmenován ředitelem Slováckého muzea Josef Jančář a V. Jůza se stal ředitelem galerie v Otakarově ulici, která se stala pobočkou Slováckého muzea. Úkolem nového ředitele muzea bylo především do tří měsíců otevřít národopisnou expozici v muzeu ve Smetanových sadech a zahájit zde aktivní odborně osvětovou činnost. Za obětavé spolupráce přátel muzea z Uherského Hradiště i odborných pracovníků z katedry etnografie a folkloristiky z brněnské fakulty se podařilo úkol splnit v neobyčejně krátkém termínu, a také obnovit vydávání sborníku Slovácko.

Nově jmenovaný ředitel v úsilí navázat na začaté dílo ještě v roce 1964 vydal v jednom svazku IV. a V. ročník Slovácka a připravil jeho VI. ročník. Redakční radu doplnili PhDr. Karel Pavlišťík z Oblastního muzea ve Zlíně, doc. PhDr. Ján Podolák z Bratislavy, doc. PhDr. O. Sirovátka z pobočky etnografického ústavu ČSAV z Brna a PhDr. Josef Tomeš z tehdejšího Krajského střediska lidové ho umění ve Strážnici. Autorem obálek do ročníku 1964 byl akad. mal. Vladislav Vaculka. Od roku 1964 nesl sborník Slovácko podtitul *Národopisný sborník pro moravskoslovenské pomezí*. Publikovali v něm přední vědečtí pracovníci z oboru archeologie, etnografie, historie i dějin umění. Značný význam sborníku tkvěl i v tom, že přinášel pozoruhodný rozsah zpráv a recenzí, vztahujících se k hlavním oborům činnosti muzea. V roce 1965 byl VII. ročník věnován památce 100. výročí narození Lubora Niederla s úvodními studiemi Karla Fojtíka a Heleny Johnové. Jeho obálku vytvořil nový pracovník muzea, výtvarník Josef Kiesewetter. V druhé polovině šedesátých let vycházely jak z finančních tak z pracovních důvodů dva ročníky v jednom svazku (VIII, IX a X, XI). Ročníky X a XI, vydané v roce 1970, už v tiráži zaznamenaly přícházející „změny“. Josef Jančář je sice uveden ještě jako redaktor svazku, i když už před jeho vydáním musel z muzea odejít. S ním odešla i celá redakční rada.

V následujícím desetiletém období, přes střídání nekompetentních ředitelů muzea, se zásluhou odborné pracovnice muzea PhDr. L. Tarcalové podařilo udržet kontinuitu vydávání sborníku, i když nadále po dvou ročnících v jednom svazku. V poněkud chudším obsahu tak vyšly v roce 1971 ročníky XII, XIII, v roce 1973 ročníky XIV, XV – ještě s obálkami J. Kiesewettera, který rovněž musel z muzea odejít. V roce 1975 obálku ročníků XVI a XVII navrhla absolventka zdejší uměleckoprůmyslové školy L. Ceditlová. Období „dvouročníků“ uzavírá rozsáhlejší svazek s ročníky XVIII a XIX, vydaný ve spolupráci s Muzejní a vlastivědnou společností v Brně a připravený odbornými pracovníky muzea L. Tarcalovou, M. Náplavovou, J. Kristem a R. Snášilem.

Od XX. ročníku se změnil podtitul Slovácka na *Společenskovědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí*. Hlavní zásluhu na vydávání sborníku Slovácko od počátku sedmdesátých let do současnosti má vedoucí etnografického oddělení Slováckého muzea PhDr. Ludmila Tarcalová. K přípravě XX. ročníku v roce 1978 se jí podařilo obnovit funkci redakční rady, již tvořili B. Čerešňák, B. Dostál, V. Frolec, J. Janák, F. Lang (ředitel muzea), J. Podolák, A. Ruttkay, J. Sedlář, L. Slezák, J. Souček, L. Tarcalová (tajemnice redakce)

a A. Verbík. Redakční rada také schválila novou obálku, již navrhl výtvarník Moravského muzea J. Jordán, a která už zůstala obálkou Slovácka do současnosti.

V prvních deseti ročnících přineslo Slovácko dlouhou řadu podnětných studií z oboru etnografie (A. Václavík, V. Frolec, J. Beneš, D. Klímová, D. Holý, O. Sirovátká, J. Černík, K. Vetterl, J. Jančář, J. Tomeš, H. Johnová, J. Gellner, K. Fojtík, A. Jeřábková a mnoho dalších), menší počet kvalitních prací z archeologických výzkumů (V. Hrubý, B. Dostál, R. Snášil, J. Unger a další) a také z dějin umění a historie (V. Jůza, J. Bystřický, B. Čerešňák, V. Vozař, M. Wurmová, F. Mezihorák, J. Pošvář, L. Hosák nebo I. Štarha). Ve druhém desetiletí za normalizačních podmínek byl obsah Slovácka chudší, neboť přední badatelé, většinou členové bývalé redakční rady Slovácka, přesunuli své aktivity do nově založeného čtvrtletníku Národopisné aktuality, vydávaného Krajským střediskem lidového umění ve Strážnici v redakci Josefa Tomeše.

Rozdíl mezi prvními deseti ročníky a ročníky za let 1973–1980 je nejenom v rozsahu a do jisté míry i v kvalitě článků, ale především v absenci zpráv a recenzí. Ty se opět objevily v plném rozsahu od XX. ročníku, nepochybně díky spolupráci s nově ustavenou redakční radou. V nových ročnících začaly nabývat převahu články z oboru historie (Z. Pokluda, L. Slezák, J. Mainuš, B. Čerešňák, A. Verbík, B. Rašticová), dobře byla zastoupena i archeologie (K. Marešová, E. Kordiovský, R. Snášil, J. Vignatiová). Etnografické práce byly zaměřeny převážně na popis muzejních sbírek a na zprávy z terénních výzkumů (L. Tarcalová, J. Beneš, V. Pavlík, J. Pešek, E. Večerková a postupně další).

Ročník 1984 byl věnován 70. výročí založení muzea. Kromě dobově podmíněných zdravíc přinesl užitečné zprávy o národopisných sbírkách Slovácka v moravských muzeích. Na tento svazek navazoval ročník 1985, který představil historii i současnost jednotlivých odborných oddělení Slováckého muzea. Ve třetím desetiletí – v duchu nového podtitulu sborníku nadále převažovaly práce z archeologie a historie. Bylo to nepochybně dáno větším soustředěním etnografů a folkloristů kolem strážnických Národopisných aktualit. Studie z jednotlivých oborů muzejní práce se vyrovnávají koncem osmdesátých let, kdy se ve sborníku opět objevuje větší počet etnografických prací (L. Tarcalová, M. Náplavová, Z. Jelínková, L. Kunz, E. Večerková, J. Beneš, R. Habartová a další). Postupně se zlepšuje kvalita tisku s tím, jak se zlepšovala úroveň české polygrafie. S určitým odstupem vyšly ročníky 1991 a 1992 v jednom svazku. Další ročníky udržují roční periodicitu a při tom nabývají stále větší rozsah: od 292 stran ročníku 2001 až do 404 stran ročníku 2007. Svědčí to nejenom o tom, že ředitel instituce etnograf PhDr. Ivo Frolec podporuje vědecké aktivity pracovníků muzea, ale také o tom, že se začínají stále výrazněji prosazovat práce dorůstající generace badatelů ve všech oborech činnosti muzea. Je škoda, že se ve sborníku tak málo objevují práce z Kyjovska, Hodonínska a Břeclavska, i když z administrativně správního hlediska patří k Jihomoravskému kraji.

Od roku 1993 dochází ke změně obsahového členění sborníku. Jednotlivé studie, zprávy a recenze jsou řazeny do samostatných oddílů podle jednotlivých odborných oddělení muzea: národopis, archeologie, historie, dějiny umění a muzejnictví. Zároveň jak obsah tak resumé studií jsou uváděny v angličtině a v němčině. To umožňuje výměnu publikací se zahraničními muzei. Úroveň příspěvků je rozdílná, avšak jak práce popisné, tak práce teoreticky více propracované, přináší jako celek přehledný obraz společenskovedního bádání na Slovácku. Jsou také podnětné pro kronikářskou práci a pro monografie obcí, vznikajících od devadesátých let ve stále větším počtu.

Jen málo regionálních institucí se může pochlubit nepřetržitou řadou padesáti ročníků svého publikačního prostředí jako Slovácké muzeum v Uherském Hradišti. Slovácko je nejenom obrazem aktivit jedné kulturní instituce v druhé polovině 20. století, nýbrž zároveň odrazem dobových souvislostí těchto aktivit.

Posláním tohoto článku, věnovanému uvedenému výročí, není recenzování jednotlivých studií nebo jejich oborových souborů. Je upozorněním na dobové podmínky, výrazné ediční a ostatní činnosti muzea, které vždy usilovalo podat širší veřejnosti objektivní

badatelské výsledky společenských věd v duchu záměrů zakladatelů sborníku. Na prahu třetího tisíciletí může být sborník Slovácko mediálním prostředkem pro interpretaci výzkumů v širších společenských souvislostech.

Literatura:

Jančář, J., 1959: *Za univerzitním profesorem dr. Ant. Václavíkem*. Slovácko 2, s.1–2.

– 1964: *Slovácké muzeum v letech 1914–1964*. Slovácko 1964, roč. 6, s. 9–32.

Slovácko XXVII, 1985, roč. 27.

Slovácké muzeum Uherské Hradiště. Uh. Hradiště 2000.

Stránský, Z., 1961: *Jihomoravská muzea v letech 1961–1963 a jejich další perspektiva*. VVM, XVI, s. 159–190.

Václavík, A., 1940: *Zrnko k zrnečku*. Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

– 1959: *K problematice lidového umění*. Slovácko, 2, s. 3–13.